

'Met mijn foto's neem ik het op voor kinderen'

Carla Kogelman advocaat pure oorspronkelijkheid

tekst: Ingrid Bosman
foto's: Carla Kogelman

"Ik heb mezelf opgevoed", zegt fotograaf Carla Kogelman over haar jeugd in Bornerbroek. In haar werk spelen kinderen een hoofdrol – en dat levert niet per se vertederende beelden op. Voor de serie *Waldviertel*, momenteel te zien in Concordia te Enschede, volgt ze de zusjes Hannah en Alena in hun universum op het Oostenrijkse platteland. "Het intrigerende aan kinderen is dat ze onaangepast zijn."

Carla Kogelman:
'Ik wil heel graag het universele laten zien. De tijdloosheid.'

Het meisje ligt onder het geborduurde laken in de slaaphouding van een baby. Op de rug, haar armen gespreid aan weerszijden van het hoofd. Carla Kogelman maakte de foto bij haar laatste bezoek aan Oostenrijk deze zomer, een paar weken voor de opening van de tentoonstelling in Enschede. Ze blijft bij de foto staan, begint een zin, maar maakt die niet af. Later zal ze zeggen dat slapende kinderen haar fascineren. "Nou ja slapen, Lea slaapt daar niet echt. Dat grensgebied tussen waken en slapen vind ik juist zo mooi." Op haar telefoon toont ze een foto van de Amsterdamse Noëlle, tot in detail geënceneerd naar een foto van haar eigen zusje Anita,

zoals zij lag opgebaard. Kogelman schuwt de kunstmatigheid, maar dit beeld is een bijna letterlijke kopie. Uit de handvol foto's van haar gestorven zusje koos ze deze. "Vanwege het ongrijpbare, denk ik." Met *Waldviertel* is ze nog niet klaar. Denkt ze. "Wanneer is een project af?" In elk geval heeft ze beloofd volgend jaar nog een keer terug te keren naar het gelijknamige gebied, waar ze voor de 170 inwoners van het gehucht Merkenbrecht een vertrouwde verschijning is geworden en in het gezin van de zusjes Hannah en Alena een huisvriendin. Kogelman, van huis uit theaterproducent, raakte er destijds verzeild via een theaterfestival in de buurt. De

foto's van de beide meisjes en de andere kinderen in hun kring ademen de sfeer van eindeloze zomerdagen buiten, zonder ook maar in de buurt te komen van loze romantiek. Deze kinderen zijn soeverein in hun eigen wereld en gaan daar volledig in op. Dat levert niet louter verterende beelden op. Over de foto van een van de meisjes, die in een soort razernij een poppenwagen met een kat voortduwt, zegt ze: "Ik vind dat fanatisme zo prettig. Omdat het in mensen zit. Kinderen laten het nog zien." Van Kogelman had het zelfs nog wel wat grimmiger gemogen. Nog maar kort geleden zag ze de film *Das Weisse Band* uit 2009 en die maakte een verpletterende indruk. Kinderen spelen een onheilspellende rol in deze film van Michael Haneke, de Oostenrijkse filmmaker die aan onschuld en onbedorvenheid geen boodschap heeft. Kogelman ontdekte dat Haneke tien kilometer van 'haar' dorp in een kasteeltje woont. "De volgende keer bel ik aan", zegt ze lachend. Dan weer serieus: "Ik had mezelf de opdracht gegeven meer naar de donkere kant te kijken die ook in die film zit. Toch maak ik dan ook nog van die mooie poëtische beelden. Het zal wel komen doordat ik ergens ook wel van het gestileerde houd."

Het blijven documentaire portretten, consequent in zwart wit, waarbij de omgeving in feite van ondergeschikt belang is. Ze vertelt over Noëlle, die in Amsterdam-Noord woont. "Haar grootmoeder groeide op in de stad zelf. Het gekke is dat die oma me laatst vroeg: 'Heb je nog meer foto's van Oostenrijk? Want die doen me zo aan m'n jeugd denken.'" Onbedoeld een groot compliment. "Ik wil heel graag het universele laten zien. De tijdloosheid."

Zilveren camera

Als professioneel fotograaf is Carla Kogelman een laatbloeiër. Sinds ze in 2011 afstudeerde aan de Fotoacademie regent het ongeveer prijzen, waaronder een *Zilveren Camera* in de categorie kunst & cultuur voor haar portretreeks van acteurs,

Carla Kogelman:
'Het is zo gelopen. Ik ben vooral blij met de erkenning. Die prijzen betekenen nog niet dat het me komt aanwaaien. Maar ik ben wel een doorzetter.'

net voor het moment van opgaan. Het was haar mentor Joost van den Broek die haar ervan overtuigde ook het spoor van de kinderen te blijven volgen. "Hij zei: 'Zo dicht als jij ze kunt naderen, dat lukt je bij acteurs nooit.'" Op de vraag of ze spijt heeft van haar late overstap naar de fotografie

reageert Kogelman met een schouderophalen. "Het is zo gelopen. Ik ben vooral blij met de erkenning. Die prijzen betekenen nog niet dat het me komt aanwaaien. Maar ik ben wel een doorzetter."

Om het stotteren uit haar jeugd kan ze nu lachen. "Toen ik ging studeren moest ik de

ene keer een enkele reis Amersfoort en de andere keer een enkeltje Almelo bestellen. Je kunt je de scènes bij het NS-loket voorstellen." Kogelman bleef altijd in Amersfoort wonen. Ze werkte na haar soci-

Vervolg op pagina 13.

de verdienste

Voorkom dat huiskamer steeds meer uitgewoond raakt

Het viel me, deze zomer op reis in Schotland, bij de eerste koffiestop al op. Grote steden als Glasgow en Edinburgh lieten we links liggen en we bezochten vooral veel kleinere stadjes. Plaatsen van zo'n twintig- tot vijftigduizend inwoners. Voor wie daar een beetje bekend is: Oban, Ullapool, Thurso, Berwick upon Tweed.

Het patroon is overal hetzelfde. Je parkeert bij een grote supermarkt, meestal is dat een Tesco. Op de parkeerplaats is het druk. Auto's rijden af en aan en mensen lopen de supermarkt in en uit. Daarna loop je via een steegje of een smal straatje naar de winkelstraat. Vervolgens verwonder je je over het grote aantal winkels dat leeg staat of dat voor een ander doeleinde wordt gebruikt. Vaak zijn het *charity shops*. In Nederland zouden wij zeggen: kringloopwinkels, al zijn ze niet helemaal hetzelfde. Er worden soms ook nieuwe spullen verkocht. Het zijn in ieder geval winkels die door vrijwilligers worden gerund voor een goed doel.

Het lijkt een mooi streven, maar in feite is het de armoe ten top. De centra van deze kleinere plaatsen zijn eigenlijk helemaal ten onder gegaan in de concu-

rentie met de grote supermarkten die in het beste geval nog net tegen het stadscentrum zijn aangebouwd, maar vaak samen ergens aan de buitenring staan. Dat zijn wat wij hier de perifere detailhandelslocaties noemen. Er hebben zich twee of drie supermarkten gevestigd en een benzinestation waar de brandstof een dubbeltje goedkoper is. Bij de supermarkten heb je vaak nog een koffieshop waar huisvrouwen en pensionado's in soort tractorzitjes koffie drinken uit plastic bekken en kijken naar de auto's die af en aan rijden. Als toerist zoek je liever de oude pubs en de koffiehuisen in de stadscentra. Die blijken overigens nog best vaak vol te zitten, maar toch: maakt de Schotse horeca nog een kans om te overleven?

Deze beelden komen bij mij weer naar boven als Martijn Rijnsemus, voorzitter van de winkeliersvereniging Centrum Almelo Actief, tijdens een bijeenkomst van *Zakelijk Almelo* op de zeepkist springt. Hij houdt een gepassioneerde betoog voor het behoud van de binnenstad: het kloppen-de hart van elke gemeente. "Mist u niet steeds vaker de gezelligheid en het bruisen? Komen we zo niet in een negatieve spiraal

terecht, waardoor de ziel uit de stad wordt getrokken? De gevolgen gaan verder dan alleen voor de winkeliers. Denk ook aan verenigingen, clubs en andere maatschappelijke organisaties." Rijnsemus realiseert zich dat de binnenstad gaat veranderen, maar hij voert een pleidooi om de functie als huiskamer van de stad te behouden. "Het blijft een ontmoetingsplek, een plaats om je te laten inspireren en met toegevoegde waarde te winkelen." Hij vraagt aandacht voor de campagne *Weet waar je koopt*, begonnen door Kees Schaftrat, eigenaar van boekhandel Broekhuis in Hengelo. De campagne *Weet waar je koopt* wil de winkelier en de klant weer uit de anonimiteit halen en ze als personen aan elkaar verbinden. Je koopt niet

zomaar een artikel dat je terug kunt sturen, maar een zorgvuldig uitgezocht product waar de winkelier – die jou kent – achterstaat. Hij staat garant voor de kwaliteit en de garantie.

In Schotland kreeg ik de indruk dat de centra daar in veel gevallen al zijn afgeschreven. In Nederland kunnen we de binnensteden als huiskamers van de stad nog redden. Alle inwoners kunnen daar van profiteren, maar de groep die daar het grootste belang bij heeft, zijn de eigenaren van het vastgoed. Willen zij de waarde van hun winkelpanden behouden, dan zullen ze in actie moeten komen en hun huurders moeten ondersteunen. *Act before you loose.*

Wim van Dalfsen

Carla Kogelman:
'Het liefst zou ik naar mijn herinneringen willen terugkeren maar dat kan nou eenmaal niet. De boerderij is er nog, alleen helemaal verbouwd. En Bornerbroek zelf bestaat eigenlijk niet meer. Dat hebben ze verkwanseld aan Almelo. Alsof m'n hele jeugd is verdwenen. Wat natuurlijk ook zo is.'

aal-pedagogische opleiding in een jeugdinstelling, maar belandde uiteindelijk in de internationale theaterwereld als zelfstandig producent. Ook van jeugdtheater. Van het moederschap is het niet gekomen. Het werk nam haar zeer in beslag, "en je moet ook nog een man vinden die vader kan en wil zijn van je kinderen." In haar werk zijn ze er altijd wel geweest. "Het intrigerende van kinderen is dat ze onaangepast zijn." Als fotograaf kan ze die echtheid dichterbij dan ooit benaderen. "Daarom ben ik ook zo blij dat ik een aantal kinderen met toestemming van de ouders langere tijd mag volgen. Dat is in deze tijd niet vanzelfsprekend. Het ligt gevoelig. Soms bescherm ik ze ook bewust, in de manier waarop ik zelf positie kies." Behalve het arcadische bestaan van de Oostenrijkse kinderen legt ze het getroebleerde gezinsleven van de Amersfoortse Ruthi en Hannah vast. Maar evengoed maakt ze een serie rondom haar neefjes Sam en Tim, die juist in een heel hecht gezin opgroeien. "Het gaat niet om de plek waar ze zitten, maar om het gevoel dat meespeelt. Ik probeer een kader te geven aan mijn eigen jeugd."

Beschouwend type

Ze vertelt erover op een nuchtere, bijna afstandelijke toon. "Mijn vader kwam uit Lemelerveld, mijn moeder uit Bornerbroek. Daar zou mijn moeder de boerderij van haar ouders overnemen. Ze waren 36 toen ze elkaar leerden kennen. Via een contactadvertentie; ze waren bang dat ze zouden overblijven. Toen mijn vader een arm brak is mijn moeder aan hem blijven hangen. Omdat ze het zielig vond." Carla werd in 1961 geboren in Raalte en een half jaar later verhuisde het gezin naar Bornerbroek. Ze was twee was toen haar oudere zusje Anita om het leven kwam bij een ongeluk. Zij zat bij haar vader achterop de brommer. Door een hersenbeschadiging functioneerde hij na het ongeluk als een kind. "Ik heb hem niet anders gekend. Overdag ging hij naar de sociale werkplaats. Hij joeg vriendjes en vriendinnetjes weg. Mijn lieve-

lingstante die bij ons inwoonde en van wie hij niet kon afblijven." Gemis is het woord niet, zegt ze. "Ik wist niet beter. Ik schaamde me voor mijn rare vader. Mijn moeder miste vooral het gestorven meisje, dat altijd hoog werd gehouden. Ze verloor een kind en kreeg er een kind bij." Het was eerder een verstoorde dan een liefdeloze jeugd, stelt ze vast. "Ik heb mezelf opgevoed. Wij pasten ons gedrag heel erg aan hem aan. Ik denk wel dat dat talent voor onzichtbaarheid daarop is terug te voeren. Ik ben altijd een beschouwend type geweest. Meer een kijker dan, hoe zeg je dat..., een speler." Het fotograferen is meer dan een vorm van verwerking. Aarzelend: "Ik denk dat ik juist wel dingen aan de kaak wil stellen". Ze zwijgt even, zoekt naar de juiste formulering. "Soms voel ik me bijna een advocaat van die kinderen. Ik wil het voor ze opnemen omdat ze oorspronkelijk zijn." Ze loopt weer naar de expositie, wijst naar twee foto's waarop ook volwassenen te zien zijn, letterlijk op de achtergrond. "Kinderen mogen er zijn zoals ze zijn. Vanuit verwantschap en herkenning probeer ik beelden te vinden. Hoe meer ik dat vanuit mijn eigen herinnering kan doen, hoe realistischer het wordt. Ja, ook voor de toeschouwer." Ooit was ze zelf een Pinksterbruidje in Bornerbroek. Daar dansen ze allang niet meer, maar vorig jaar fotografeerde Carla Kogelman de meisjes die in Borne de traditie nog steeds levend houden. Ze ging ook even kijken in het kerkdorp van haar jeugd. Haar ouders leven niet meer, een broer woont elders in Twente. "Het liefst zou ik naar mijn herinneringen willen terugkeren maar dat kan nou eenmaal niet. De boerderij is er nog, alleen helemaal verbouwd. En Bornerbroek zelf bestaat eigenlijk niet meer. Dat hebben ze verkwanseld aan Almelo. Alsof m'n hele jeugd is verdwenen. Wat natuurlijk ook zo is."

De tentoonstelling Waldviertel is tot en met 23 november te zien bij Concordia aan de Langestraat 56 in Enschede.
www.carlakogelman.nl

Het is de sportieve zegening van de westerse samenleving: hardlopen om het hardlopen. En ik hol graag in een straf tempo tussen bomen door. Dat leidde tot het logische besluit mee te doen aan de *Strongmanrun*, aflevering 2013, met mijn dochter, die zich even graag en zelfs wat vlotter nog over ruig terrein rept. Verder was de ervaring met uiterst lange afstandlopen geborgd door de deelname van kameraad Egbert, die met zijn 68 jaar de oudste deelnemer van de ruim zeven-duizend atleten bleek te zijn. De pet af en diep buigen alstublieft: hij liep 'm uit. Want de *Strongmanrun* is een achttien kilometer lang traject met zo'n dertig hindernissen. Dat varieert van klimmen over schuttingen, tot kruipen door meters diepe modder, tijgeren onder schrikdraad, klauteren in een meters hoog net, van grote hoogte glijden in een zwembad, roetsjen langs een brandweerpaal, zwoegen onder netten en rioolbuizen door: van dat soort afschuwelijke dingen.

Het is een georganiseerde gekte, mede ook omdat malloten zich afgelopen weekend verkleedden als oermens, kerstman, travestiet, saucijs, duivel en zo meer en daarbij allerlei attributen als knuppels, zwaarden, schilden en drietanden meezeulden, terwijl ik met niet meer dan een broekje en een shirtje aan reeds grote moeite had om de hindernissen te slechten. Overigens niet eerst dan dat wij vanaf anderhalf uur voor het startschot met z'n duizenden opeengepakt bijkans een gehoorbeschadiging kregen van een dj die onophoudelijk ritmische gedreun over ons uitstortte. Niettemin zat de stemming er goed in en leidde het besef, dat ons iets vreselijks stond te wachten tot het soort lotverbondenheid en warme gemeenschapszin die, indien globaal verspreid, borg zou staan voor eeuwige wereldvrede.

Nadat de startknal klonk vormde de bewegende mensenmassa een scene uit *Braveheart*. Aangezien dochterlief en ik nimmer meer dan vijftien kilometer aaneen hadden hardgelopen – op één keer na, maar dan met wandelpauzes – waren wij enigszins ongerust over de afloop van deze monstertocht. Maar we sleepten elkaar erdoor. Het scheelde ook dat iedereen goedgehumt was, ja soms zelfs euforisch. Vrouwen die klein van stuk waren werden steeds hulpvaardig over de hindernissen gejonast of gedrukt. Mijn in de dagelijkse praktijk wat onhandige postuur – mager en met lange ledematen – betaalde zich eindelijk uit in een relatief gemakkelijke passage van al het vreselijks dat wij op onze weg tegenkwamen.

De laatste kilometers gingen, vanwege bijna loodrecht opstaande zandheuvels, wat moeizaam, maar dankzij de lichte tred van de dochter en haar bemoedigende, ja zelfs drillerige aanmoedigingen, bereikten wij volstrekt onherkenbaar, want onder de modder de meet. Ik was blijer dan toen ik mijn middelbare schooldiploma haalde.

De sleutel tot geluk heet afzien.

Erik Endlich

